

Universiteit Utrecht

De Invloed van Etnische Groepssamenstelling op het Verband tussen de Stimulering van de
Taalontwikkeling en de Woordenschat van Peuters

Masterthesis

Universiteit Utrecht

Masteropleiding Pedagogische Wetenschappen

Masterprogramma Orthopedagogiek

L.M. Schoon (3651339)

Begeleider: Pauline Slot, Dr.

Tweede beoordelaar: Hanna Mulder, Dr.

Datum: 12 juni 2015

Voorwoord

Dit onderzoek is uitgevoerd binnen de master Orthopedagogiek aan de Universiteit Utrecht. De data die gebruikt zijn voor dit onderzoek zijn onderdeel van het pre-COOL onderzoek naar de kwaliteit van voorschoolse voorzieningen en de ontwikkeling van peuters. Daarnaast is aan de hand van het beschikbaar gestelde beeldmateriaal vanuit het pre-COOL onderzoek, data gecodeerd op individueel kindniveau. Op deze manier is het mogelijk gemaakt het huidige onderzoek uit te voeren en de onderzoeksvragen te beantwoorden. Graag wil ik Pauline Slot bedanken voor het aanleveren van de pre-COOL data en de begeleiding bij het schrijven van mijn masterthesis. Tevens bedank ik mijn medestudenten Jettie, Rian en Saskia voor hun steun, inzet en fijne samenwerking.

Lisanne Schoon

12 juni 2015

Samenvatting

Het doel van het huidige onderzoek was het nagaan of de etnische groepssamenstelling invloed heeft op het verband tussen de stimulering van de taalontwikkeling door de leidster en de woordenschat van peuters. De data zijn verzameld in het kader van het Nederlandse pre-COOL onderzoek, naar de kwaliteit van de voorschoolse instellingen en de ontwikkeling van peuters. Daarnaast is op basis van het beschikbaar gestelde beeldmateriaal, data gecodeerd aan de hand van verschillende meetinstrumenten bij individuele peuters ($n = 113$) en leidsters ($n = 37$). De meerderheid van de kinderen (62,8%) heeft Nederlands als thuistaal. Naar aanleiding van eerder onderzoek is de verwachting dat er een positieve relatie is tussen de stimulering van de taalontwikkeling door de leidster en de woordenschat van peuters. Daarnaast is de verwachting dat etnische groepssamenstelling invloed heeft op het verband tussen de stimulering van de taalontwikkeling door de leidster en de woordenschat van peuters. Uit de resultaten is gebleken dat er geen significante relatie is tussen de stimulering van de taalontwikkeling door de leidster en de woordenschat van peuters. Wel is gebleken dat de stimulering van de taalontwikkeling door de leidster een significant positief effect heeft op de woordenschat van peuters in een cultureel gemengde groep ten opzichte van een groep met voornamelijk niet-Nederlandse peuters. Uit het huidige onderzoek is gebleken dat etnische groepssamenstelling geen moderator is voor de relatie tussen de stimulering van taalontwikkeling door de leidster en de woordenschat van peuters.

Sleutelwoorden: Stimulering Taalontwikkeling, Woordenschat, Etnische Groepssamenstelling, Peuters

Abstract

The aim of the present study was to examine whether cultural diversity in groups affects the relation between the teacher's language stimulation and toddler's vocabulary. The data has been collected in the context of the Dutch pre-COOL research, with the aim of investigating the quality of the preschool institutions and the development of toddlers. This data has been supplemented by structured observations of individual children ($n = 113$) and teachers ($n = 37$) by using various instruments. The majority of the children used in this study was native Dutch (62,8%). Following previous research, it is expected that there is a positive relationship between the teacher's language stimulation and toddler's vocabulary. In addition, it is expected that cultural diversity in groups affects the relationship between the teacher's language stimulation and toddler's vocabulary. The results have shown that there is no significant relationship between the teacher's language stimulation and toddler's vocabulary. It has however been shown that the teacher's language stimulation has a significant positive effect on toddler's vocabulary in a culturally mixed group compared to a group with a majority of non-Dutch toddlers. Finally, it has been shown that cultural diversity in groups is not a moderator in the relationship between the teacher's language stimulation and toddler's vocabulary.

Keywords: Language Stimulation, Vocabulary, Ethnicity, Toddlers

De Invloed van Etnische Groepssamenstelling op het Verband tussen de Stimulering van de
Taalontwikkeling en de Woordenschat van Peuters

De taalontwikkeling is een complex onderdeel van de algemene ontwikkeling van een peuter. De meeste peuters maken een aanzienlijke vooruitgang in het leren van taal tijdens de eerste vier tot zes jaar van hun leven (Conti-Ramsden & Durkin, 2012; Edelman & Waterfall, 2007; Luinge, Post, Wit, & Goorhuis-Brouwer, 2006). Het verloop van de taalontwikkeling is per individu anders, waarbij sommige factoren kunnen zorgen voor moeilijkheden (Hoff, 2006; Van Hell & Van Weerdenburg, 2007). De omgeving heeft een sterke invloed op de taalontwikkeling en is hierin een belangrijke stimulerende factor (Biemiller, 2003; Edelman & Waterfall, 2007). De taalontwikkeling hangt voor een groot deel af van het taalaanbod dat peuters krijgen van ouders of van de leidsters op voorschoolse instellingen (Hoff, 2006).

Voor de ontwikkeling van woordenschat is het belangrijk dat peuters verschillende mogelijkheden krijgen aangeboden om taal te gebruiken (Hus, 2001). Binnen het taalaanbod kunnen de verschillen in kwaliteit en hoeveelheid van taal zorgen voor verschillen in woordenschat bij peuters (Driessen, Veen, & van Daalen, 2015; Van der Vegt, Studulski, & Klopogge, 2007). De woordenschat van peuters bestaat uit een combinatie van receptieve taal en expressieve taal. Receptieve taal is gebaseerd op het begrijpen van taal en expressieve taal is gebaseerd op het gebruiken van taal. Wanneer een peuter ongeveer tweeënhalve jaar is, is er sprake van een snelle uitbreiding van de woordenschat (Schaerlaekens, 2009) waarbij de receptieve taal van peuters vier keer zo groot is in vergelijking tot de expressieve taal. De kwaliteit en hoeveelheid taal die de leidster aanbiedt op de leeftijd van 15, 24 en 36 maanden is een positieve voorspeller voor de receptieve woordenschat van kleuters (Jalongo & Sobolak, 2011; NICHD; Early Child Care Research Network, 2000; Peisner-Feinberg et al., 2001). Dit benadrukt het belang van vroege interventies voor peuters die een risico lopen op een taalachterstand. Activiteiten zoals voorlezen, een gesprek voeren en het herhalen van woorden dragen hier aan bij (Jalongo & Sobolak, 2011). Connor en collega's (2006) voegen hier aan toe dat het aantal peuters tijdens een activiteit een rol speelt in de ontwikkeling van de woordenschat bij peuters. De grootte van het effect hangt af van het aantal kinderen per leidster. Naarmate het aantal kinderen in een groep kleiner is, is het positieve effect op de ontwikkeling van woordenschat groter (Connor et al., 2006).

De moedertaal of eerst aangeleerde taal is vaak de taal die thuis wordt gesproken in informele contacten en interpersoonlijke communicatie (Janssen, Bosman, & Leseman, 2013). Uit onderzoek van Van der Silk en collega's (2006) blijkt dat peuters die thuis een andere taal spreken, achterlopen in de Nederlandse taalontwikkeling in vergelijking met

peuters die Nederlands als thuistaal hebben. Peuters bij wie de thuistaal afwijkt van de taal die wordt gesproken op de voorschool, hebben vaak in beide talen een minder grote woordenschat dan peuters die één taal verwerven (Duursma, Romero-Contreras, Szuber, Proctor, & Snow, 2007; Janssen et al., 2013; Scheele, Leseman, & Mayo, 2010). Deze peuters lopen hierdoor een groter risico op het ontwikkelen van een taalachterstand in het basisonderwijs (Hammer & Miccio, 2006; Hoff, 2006; Jalongo & Sobolak, 2011). Dit is problematisch omdat deze peuters vaak met een taalachterstand aan de basisschool beginnen en deze nauwelijks inhalen (De Haan, Leseman, & Elbers, 2011; Van der Silk et al., 2006; Van Kampen, Klopogge, Rutten, & Schonewille, 2005). Bovendien kunnen problemen in de taalontwikkeling zorgen voor problemen op latere leeftijd, zoals lagere schoolprestaties en emotionele- en gedragsproblemen (Conti-Ramsden & Durkin, 2012; Conti-Ramsden, Durkin, Simkin, & Knox, 2009; Luinge et al., 2006; St Clair, Pickles, Durkin, & Conti-Ramsden, 2011).

De Haan en collega's (2011) hebben onderzoek gedaan naar de invloed van gemengde en niet-gemengde groepen op de ontwikkeling van de woordenschat bij peuters en kleuters. Hieruit blijkt dat er in een gemengde groep een positief effect op de woordenschat van kleuters te zien is, maar dat dit niet het geval is bij peuters. Zij vonden dat de interactie tussen Nederlandse en niet-Nederlandse kleuters een positief effect heeft op de taalontwikkeling. Dat wil zeggen dat niet-Nederlandse kinderen die meer interacties hebben met Nederlandse kinderen een snellere groei laten zien in de woordenschat (De Haan et al., 2011). Volgens verschillende onderzoeken draagt een groep kinderen met voornamelijk een cultureel gemengde achtergrond positief bij aan de ontwikkeling van woordenschat (De Haan et al., 2011; Henry & Rickman, 2007; Schechter & Bye, 2007).

In 2013 werd het aantal peuters dat een peuterspeelzaal bezocht, geschat op 284.000 en blijkt dat ruim 15% van de peuters een risico loopt op een taalachterstand, omdat ze vanuit hun omgeving te weinig taalaanbod of taal van onvoldoende kwaliteit krijgen aangeboden (CBS; Centraal Bureau voor de Statistiek, 2014; Rijksoverheid, 2014). Daarom wordt er vroeg- en voorschoolse educatie (VVE) aangeboden waarbij de peuters spelenderwijs de Nederlandse taal ontwikkelen. Hoewel onderzoek aantoont dat stimulering van de taalontwikkeling door de leidster positief bijdraagt aan de ontwikkeling van de woordenschat blijkt uit onderzoek van De Haan en collega's (2010) dat VVE weinig effect heeft op de ontwikkeling van de woordenschat van peuters. Volgens Van der Vegt en collega's (2007) hebben voorschoolse instellingen wel effect maar hangen deze effecten af van de kwaliteit en hoeveelheid stimulering van de taalontwikkeling door de leidster.

Al met al lijkt de kwaliteit en hoeveelheid stimulering van de taalontwikkeling door de leidster bepalend te zijn voor de ontwikkeling van de woordenschat. Er zijn vooral positieve effecten van stimulering bij peuters uit lagere sociale groepen gevonden (Onderwijsraad, 2002). Omdat binnen de VVE-programma's taalstimulering een belangrijke pijler is en peuters met een niet-Nederlandse achtergrond met een lagere woordenschat aan de voorschool beginnen, is het van belang om taalstimulering binnen de verschillende etnische groepen te onderzoeken.

De centrale onderzoeksvraag in het huidige onderzoek is: "Bestaat er een verband tussen de stimulering van de taalontwikkeling door de leidster en de woordenschat van peuters en wat is het effect van etnische groepssamenstelling op dit verband?" Om de centrale onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden zijn verschillende deelvragen en hypothesen opgesteld. Eerst zal worden gekeken naar het verband tussen de stimulering van de taalontwikkeling door de leidster en de woordenschat van peuters. Er wordt een positieve relatie verwacht: hoe meer de taalontwikkeling wordt gestimuleerd door de leidster, hoe groter de woordenschat van de peuters zal zijn. Vervolgens wordt er gekeken naar het verband tussen de etnische groepssamenstelling en de woordenschat van peuters. Ook hier wordt een positieve relatie verwacht: hoe meer Nederlandse peuters in een groep zitten, hoe groter de woordenschat van de peuters zal zijn. Uiteindelijk wordt gekeken naar het effect van etnische groepssamenstelling op het verband tussen de stimulering van de taalontwikkeling door de leidster en de woordenschat van peuters. De verwachting is dat in een groep met voornamelijk niet-Nederlandse kinderen het verband tussen de stimulering van de taalontwikkeling door de leidster en de woordenschat van peuters sterker is in vergelijking met een groep met voornamelijk Nederlandse kinderen. Dit zou kunnen komen doordat niet-Nederlandse kinderen vaak pas op de voorschool voor het eerst in aanraking komen met de Nederlandse taal waardoor de rol van de leidster in de stimulering van de taalontwikkeling erg belangrijk is. Daarnaast is de verwachting dat in een cultureel gemengde groep peuters het verband tussen de stimulering van de taalontwikkeling en de woordenschat van peuters minder sterk is in vergelijking met een groep voornamelijk niet-Nederlandse peuters. De stimulering van de taalontwikkeling door de leidster is hier minder van belang doordat de kinderen ook van elkaar kunnen leren. Nader onderzoek naar de ontwikkeling van dit proces kan bijdragen aan het voorkomen van taalachterstanden door middel van vroegtijdige signalering en een gepaste interventie op het gebied van taal.

Methode

Participanten

Het huidige onderzoek rapporteert gegevens uit een observatiestudie naar de ontwikkeling van peuters. De data zijn verzameld in het kader van het Nederlandse pre-COOL onderzoek, naar de kwaliteit van de voorschoolse instellingen en de ontwikkeling van peuters (Slot, Leseman, Verhagen, & Mulder, ingediend manuscript).

In het huidige onderzoek werden 87 peutercentra geselecteerd, waarvan er 44 toestemden met het onderzoek. Uiteindelijk zijn bij 37 peuterspeelzaal- en kinderdagverblijfgroepen data gebruikt tijdens verschillende soorten spelactiviteiten, met gemiddeld vijf tot zes kinderen per activiteit ($M = 5,67$) en een duur van gemiddeld 15 minuten per activiteit ($M = 14,9$).

Binnen de steekproef is gebruik gemaakt van de data op individueel kindniveau ($n = 113$), waarvan 59 (52,2%) jongens en 54 (47,8%) meisjes. De gemiddelde leeftijd van de kinderen op het moment van het onderzoek is 37 maanden ($SD = 3,5$; range 28 - 45 maanden). De meerderheid van de kinderen, 71 (62,8%), heeft Nederlands als thuistaal. De groepen variëren in culturele diversiteit. In 17 groepen (45,9%) zijn de kinderen voornamelijk Nederlands. In 12 groepen (32,4%) zijn de kinderen voornamelijk niet-Nederlands. En in de overige acht groepen (21,6%) zijn de kinderen gemengd met betrekking tot culturele achtergrond. Alle leidsters ($n = 37$) zijn vrouwen waarvan de overgrote meerderheid (75,9%) een Nederlandse afkomst heeft (Slot, Mulder, & Leseman, 2014).

Meetinstrumenten

CLASS. De Classroom Assessment Scoring System (CLASS) is een observatie instrument om de interacties te beoordelen tussen leidsters en kinderen binnen voorschoolse instellingen (Slot, Leseman, Mulder, & Verhagen, 2013). In het huidige onderzoek wordt gebruik gemaakt van de scores op de dimensie ‘stimulering van taalontwikkeling’. Dit betreft de hoeveelheid en de kwaliteit van taal die de leidster gebruikt om de taalontwikkeling van kinderen te bevorderen door middel van het voeren van gesprekken, het herhalen of uitbreiden van taal, het benoemen van handelingen en het gebruiken van verschillende woorden (Slot, Leseman, Mulder, & Verhagen, 2013). De data zijn gescoord op een 7-punts Likertschaal (1, 2 – *laag*; 3, 4, 5 - *gemiddeld*; 6, 7- *hoog*).

PCBOS. De Preschool Classroom Behavioral Observation System (PCBOS) is een observatie instrument voor het beoordelen van de vaardigheden, het gedrag en het functioneren van peuters (Wijnroks, 2013). In het huidige onderzoek wordt gebruik gemaakt van de scores op de twee dimensies binnen het domein ‘taalontwikkeling’, namelijk

‘taalbegrip’ en ‘taalexpressie’. Het taalbegrip van een kind verwijst naar het begrijpen van gesproken taal en gebaren. De taalexpressie verwijst naar het gebruik van taal (Wijnroks, 2013). De data zijn gescoord op een 7-punts Likertschaal (1, 2 – *laag*; 3, 4, 5 - *gemiddeld*; 6, 7 - *hoog*). De twee dimensies ‘taalbegrip’ en ‘taalexpressie’ laten samen een interne betrouwbaarheid zien van Cronbach’s $\alpha = .82$.

Procedure

Voor de dieptestudie zijn de peutercentra twee dagdelen bezocht voor het maken van video-opnamen. Leidsters en kinderen werden voor ongeveer 15 tot 20 minuten gefilmd in vier verschillende situaties, namelijk tijdens een eetmoment, vrij spelen, en in twee verschillende spelsituaties met standaard spel materiaal: de keukenset en de treinbaan. In het huidige onderzoek is gekeken naar de spelsituatie met de keukenset.

Alle observatoren zijn getraind in het afnemen en beoordelen van de meetinstrumenten door een erkende trainer en bereikten ten minste 80% overeenkomst, zoals aanbevolen. Zowel voor de CLASS (gemiddelde overeenkomst was 86.4%; overeenkomst door toeval was 33%) als voor de PCBOS ($ICC = .79$) is een goede interbeoordelaarbetrouwbaarheid gemeten.

Data Analyse

Er is een cross-sectioneel, toetsend onderzoek uitgevoerd waarbij meerdere gegevens op één moment zijn verzameld. De twee dimensies ‘taalbegrip’ en ‘taalexpressie’ zijn samengevoegd tot de onafhankelijke variabele ‘woordenschat van peuters’. Binnen de categorische variabele ‘etnische groepssamenstelling’ zijn drie groepen gemaakt. De groepen variëren de kinderen in culturele achtergrond: 47 kinderen (41,6%) zitten in een groep met voornamelijk Nederlandse kinderen, 33 kinderen (29,2%) zitten in een groep met voornamelijk niet-Nederlandse kinderen en de overige 33 kinderen (29,2%) zitten in gemengde groep met betrekking tot culturele achtergrond.

De etnische groepssamenstelling heeft naar verwachting een modererend effect op de relatie tussen de onafhankelijke en afhankelijke variabele. Aangezien de moderator van nominaal meetniveau is zal deze in de analyse meegenomen worden als een extra ‘Fixed Factor’ en zal er bij deze categorische data gebruik worden gemaakt van twee dummy variabelen, namelijk een groep met voornamelijk Nederlandse kinderen ten opzichte van een groep met voornamelijk niet-Nederlandse kinderen en een cultureel gemengde groep kinderen ten opzichte van groep met voornamelijk niet-Nederlandse kinderen. De samenhang is door middel van een Pearson’s correlatiecoëfficiënt berekend en verschillen zijn berekend met een eenweg ANOVA.

Om het interactie-effect van etnische groepssamenstelling op het verband van stimulering van de taalontwikkeling door de leidster en de woordenschat van peuters te onderzoeken, is gebruikt gemaakt van een tweeweg ANCOVA. Er is gecontroleerd voor leeftijd, geslacht, Nederlands als tweede taal en het aantal kinderen in de groep. De missende waarden ($n = 15$) op de variabele ‘woordenschat van peuters’ laten geen significant verschil zien op de controlevariabelen. Dit betekent dat de missende waarden geen specifieke groep bevat, waardoor het weinig invloed heeft op de resultaten (Field, 2009). Daarnaast is voor de analyses aan de assumpties van normaliteit, lineairiteit en homoscedasticiteit voldaan.

Resultaten

De leidsters scoren laaggemiddeld ($M = 3.52$, $SD = .88$) wat betreft de kwaliteit en hoeveelheid stimulering van de taalontwikkeling. Dit wijst erop dat de leidster de peuters af en toe de gelegenheid biedt om taal te gebruiken door de communicatiepogingen van de peuters af en toe te herhalen of uit te breiden. Daarnaast benoemt de leidster af en toe haar eigen handelingen of die van de peuters en biedt daarin af en toe een verscheidenheid aan woorden aan.

De peuters scoren gemiddeld op taalbegrip en laaggemiddeld op taalexpressie. Zij beschikken over voldoende taalbegrip maar hebben moeite om zichzelf talig te uiten. De gemiddelde score van de woordenschat van peuters is laaggemiddeld en daarmee nog weinig gevarieerd en complex. In Tabel 1 zijn de beschrijvende statistieken weergegeven.

Tabel 1

Beschrijvende statistieken van de variabelen ‘Taalbegrip’ en ‘Taalexpressie’

		Woordenschat van de Peuters			
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maximum</i>
Taalbegrip	($n = 97$)	4.24	1.21	1	7
Taalexpressie	($n = 98$)	3.44	1.68	1	7
Woordenschat totaal	($n = 98$)	3.84	1.34	1	7

Om de samenhang tussen de stimulering van de taalontwikkeling door de leidster en de woordenschat van peuters te bekijken, is een Pearson’s correlatiecoëfficiënt (r) berekend. Hieruit blijkt dat er geen significante correlatie is tussen stimulering van de taalontwikkeling door de leidster en de woordenschat van peuters ($r(96) = -.01$, $p = .94$). In Tabel 2 zijn de correlaties tussen de afhankelijke-, onafhankelijke- en de controlevariabelen weergegeven.

Om te onderzoeken of er een verschil is in stimulering van de taalontwikkeling door de leidster tussen de etnische groepssamenstelling is een eenweg ANOVA uitgevoerd. De stimulering van de taalontwikkeling door de leidster is hoger in een cultureel gemengde groep kinderen ten opzichte van een groep met voornamelijk niet-Nederlandse kinderen ($M = 3.79$) dan in een groep met voornamelijk Nederlandse kinderen ten opzichte van een groep met voornamelijk niet-Nederlandse kinderen ($M = 3.47$). Echter, dit verschil tussen de groepen op stimulering van de taalontwikkeling door de leidster is niet significant ($F(2, 110) = 2.43, p = .09$).

Tabel 2

Correlaties tussen de afhankelijke-, onafhankelijke- en de controlevariabelen.

	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Woordenschat van de kinderen								
2. Leeftijd	.27**							
3. Nederlands als tweede taal	-.53**	.06						
4. Geslacht	.10	.12	.01					
5. Aantal kinderen in groep	.13	-.11	-.22*	-.13				
6. NL ten opzichte van niet-NL (D1)	.25*	-.19*	-.50**	.06	.27**			
7. Gemengd ten opzichte van niet-NL (D2)	.08	-.02	.06	-.07	-.07	-.54**		
8. Stimulering van de taalontwikkeling door leidster	-.00	-.08	-.20*	-.17	-.03	-.05	.20*	

Noot. $N = 113$, * $p < .05$; ** $p < .01$

Door middel van een tweeweg ANCOVA is het effect van stimulering van de taalontwikkeling door de leidster en etnische groepssamenstelling op de woordenschat van peuters onderzocht, gecontroleerd voor leeftijd, geslacht, Nederlands als tweede taal en het aantal kinderen in groep.

Hieruit blijkt dat stimulering van de taalontwikkeling door de leidster geen significant effect heeft op de woordenschat van peuters in een groep met voornamelijk Nederlandse peuters ten opzichte van een groep met voornamelijk niet-Nederlandse peuters ($F(1, 80) = .45, p = .50$). Wel blijkt dat stimulering van de taalontwikkeling door de leidster een significant effect heeft op de woordenschat van peuters in een cultureel gemengde groep ten opzichte van een groep met voornamelijk niet-Nederlandse peuters ($F(1, 80) = 4.24, p = .04$).

De interactie tussen de stimulering van de taalontwikkeling door de leidster en de woordenschat van peuters in een groep met voornamelijk Nederlandse peuters ten opzichte van een groep met voornamelijk niet-Nederlandse peuters is niet significant ($F(3, 80) = .34, p = .79$). Ook blijkt dat de interactie tussen de stimulering van taalontwikkeling door de leidster en de woordenschat van peuters in een cultureel gemengde groep ten opzichte van een groep met voornamelijk niet-Nederlandse peuters niet significant is ($F(3, 80) = .44, p = .72$). Samenvattend kan worden gesteld dat etnische groepssamenstelling geen moderator is in de relatie tussen de stimulering van taalontwikkeling door de leidster en de woordenschat van peuters.

Discussie

Het doel van het huidige onderzoek was het nagaan of er een verband bestaat tussen de stimulering van de taalontwikkeling door de leidster en de woordenschat van peuters en of etnische groepssamenstelling een modererende invloed heeft op dit verband.

In het huidige onderzoek is gebleken dat de stimulering van de taalontwikkeling door de leidster geen significant effect heeft op de woordenschat van peuters. Echter, naar aanleiding van eerder onderzoek was de verwachting dat er een positieve relatie is tussen de stimulering van de taalontwikkeling door de leidster en de woordenschat van kinderen (Connor et al., 2006; Jalongo & Sobolak, 2011).

Een mogelijke verklaring voor het niet gevonden verband is dat het cross-sectioneel onderzoek betreft waarbij alleen gekeken is naar relaties op één meetmoment. Mogelijk is er wel een effect op de 'groei' in woordenschat, maar kan dat met dit onderzoek niet worden vastgesteld omdat er maar één meetmoment is. In longitudinaal onderzoek kan door middel van herhaalde metingen de groei van de woordenschat van kinderen worden onderzocht,

aangezien de woordenschat van kinderen over tijd verschilt en mogelijk pas later effect heeft en dit nu mogelijk niet gemeten is.

Een tweede mogelijke verklaring is dat de CLASS geen goede maat is voor de kwaliteit. Mogelijk is er bij het observatie-instrument sprake van te weinig specificiteit, te lage kwaliteit of een gebrek aan variantie.

Een derde mogelijke verklaring is dat in het huidige onderzoek alleen controlevariabelen met betrekking tot de peuters beschikbaar waren en niet met betrekking tot de leidsters, zoals opleidingsniveau en werkervaring, terwijl deze mogelijk van invloed zijn op de mate van stimulering van de taalontwikkeling door de leidster (Connor et al., 2006). Voor vervolgonderzoek wordt aanbevolen om te controleren voor deze variabelen.

Een vierde mogelijke verklaring is dat de geobserveerde spelsituaties zijn uitgevoerd met een groepsgrootte van gemiddeld vijf tot zes kinderen. Een nadeel hiervan is dat het dan lastiger is voor de leidster om het niveau van de activiteit af te stemmen op het individuele kind (De Haan et al., 2011; Connor et al., 2006). En dus is het mogelijk dat de peuters niet voldoende van het taalaanbod van de leidster hebben geprofiteerd.

Daarnaast is gebleken dat stimulering van de taalontwikkeling door de leidster een significant effect heeft op de woordenschat van peuters in een cultureel gemengde groep ten opzichte van een groep met voornamelijk niet-Nederlandse peuters. Dit is consistent met de bevindingen uit verschillende onderzoeken, waaruit blijkt dat een gemengde groep peuters met betrekking tot culturele achtergrond positief bijdraagt aan de ontwikkeling van peuters (De Haan et al., 2011; Henry & Rickman, 2007; Schechter & Bye, 2007), vanwege het mechanisme van interetnische interacties. Hierbij is minimaal één Nederlands kind en één niet-Nederlands kind betrokken, waardoor peuters van elkaar kunnen leren en een snellere groei laten zien in hun woordenschat (De Haan et al., 2011).

Er zijn een aantal kanttekeningen te plaatsen bij het uitgevoerde onderzoek. Er is sprake van een kleine steekproef, met als gevolg een mogelijk lage power. Bovendien zijn er weinig significante resultaten uitgekomen, wat mogelijk komt door de kleine steekproef en de lage power. Daarnaast zijn de participanten niet op willekeurige wijze geselecteerd en zijn de etnische groepen niet gelijk verdeeld, waardoor de resultaten minder gegeneraliseerd kunnen worden (Van der Silk et al., 2006).

Ook zijn er een aantal sterke punten te plaatsen bij het uitgevoerde onderzoek. Er is gebruik gemaakt van verschillende controlevariabelen met betrekking tot de peuters, dit zorgt ervoor dat de gevonden verbanden op minder toeval berusten. Daarnaast is wetenschappelijke

literatuur gevonden uit Nederland of uit landen met een vergelijkbare culturele achtergrond om zo het beeld van de Nederlandse voorscholen adequaat weer te geven.

Aan de hand van de resultaten wordt longitudinaal onderzoek aanbevolen naar de effecten van stimulering van de taalontwikkeling door de leidster op de woordenschat van peuters. Hoewel de kwaliteit hoger is in instellingen met veel doelgroepkinderen (Driessen et al., 2015), is dit niet terug te zien in de ontwikkeling van de woordenschat van kinderen.

Om een taalachterstand bij peuters te voorkomen en de ontwikkeling te bevorderen zijn mogelijk effectieve taalontwikkelingsstrategieën door de leidster van belang. Er is een laaggemiddelde score gevonden wat betreft de kwaliteit en hoeveelheid stimulering van de taalontwikkeling door de leidster, dit is mogelijk te laag om de taalontwikkeling van peuters adequaat te stimuleren. Wanneer peuters op een adequate manier taalondersteuning aangeboden krijgen, kan een toekomstige taalachterstand op de basisschool of eventuele problemen op latere leeftijd worden voorkomen.

Toekomstig onderzoek kan worden gedaan naar het effect van etnische groepssamenstelling op het verband tussen de woordenschat van peuters op de stimulering van taalontwikkeling door de leidster. In het huidige onderzoek was dit op basis van de data lastig om te onderzoeken. In nader onderzoek kan de data beter geanalyseerd worden aan de hand van een multi-level model om zo de schending van de onafhankelijkheids assumptie te voorkomen. Omdat de peuters bij elkaar in een groep zitten, zijn zij niet onafhankelijk van elkaar en kunnen hierdoor meer op elkaar lijken dan peuters buiten de groep.

Samenvattend kan worden gesteld dat er geen significante relatie is tussen de stimulering van de taalontwikkeling door de leidster en de woordenschat van peuters. Wel is gebleken dat de stimulering van de taalontwikkeling door de leidster een significant effect heeft op de woordenschat van peuters in een cultureel gemengde groep ten opzichte van een groep met voornamelijk niet-Nederlandse peuters. Het antwoord op de centrale onderzoeksvraag is dat etnische groepssamenstelling geen moderator is voor de relatie tussen de stimulering van taalontwikkeling door de leidster en de woordenschat van peuters.

Referenties

- Baarda, D. B. (2009). *Dit is onderzoek! Handleiding voor kwantitatief en kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Baarda, D. B., de Goede, M. P. M., & van Dijkum, C. J. (2007). *Basisboek statistiek met SPSS. Handleiding voor het verwerken en analyseren van en rapporteren over (onderzoeks)gegevens*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Biemiller, A. (2003). Vocabulary: Needed if more children are to read well. *Reading Psychology*, 24, 323-335. doi:10.1080/02702710390227297
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2014). Geraadpleegd op 11-05-15 van <http://www.cbs.nl/nl/menu/themas/dossiers/jongeren/publicaties/artikelen/archief/2014/2014-4024-wm.htm>
- Connor, C. M., Morrison, F. J., & Slominski, L. (2006). Preschool instruction and children's emergent literacy growth. *Journal of Educational Psychology*, 98, 665-689. doi:10.1037/0022-0663.98.4.665
- Conti-Ramsden, G., & Durkin, K. (2012). Language development and assessment in the preschool period. *Neuropsychology Review*, 22, 384-401. doi:10.1007/s11065-012-9208-z
- Conti-Ramsden, G., Durkin, K., Simkin, Z., & Knox, E. (2009). Specific language impairment and school outcomes. I: identifying and explaining variability at the end of compulsory education. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 44, 15 –35. doi:10.1080/13682820801921601
- De Haan, A., Leseman, P., & Elbers, E. (2011). *Pilot gemengde groepen 2007-2010. Onderzoeksrapportage gemeente Utrecht*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Dickinson, D. K. (2011). Teachers' language practices and academic outcomes of preschool children. *Science*, 333, 964-967. doi:10.1126/science.1204526
- Driessen, G., Veen, A., & van Daalen, M. (2015). *VVE-doelgroepkinderen in de voorschoolse fase. Indicering en aanbod*. Nijmegen: ITS.
- Duursma, E., Romero-Contreras, S., Szuber, A., Proctor, P., & Snow, C. E. (2007). The role of home literacy and language environment on bilinguals' English and Spanish vocabulary development. *Applied Psycholinguistics*, 28, 171–190. doi:10.1017/S0142716406070093.
- Edelman, S., & Waterfall, H. (2007). Behavioral and computational aspects of language and its acquisition. *Physics of Life Reviews*, 4, 253-277. doi:10.1016/j.plrev.2007.10.001
- Field, A. (2009) *Discovering statistics using SPSS*. London: Sage.

- Hammer, C. S., & Miccio, A. W. (2006). Early language and reading development of bilingual preschoolers from low-income families. *Topics in Language Disorders, 26*, 322-337. doi:10.1097/00011363-200610000-00005
- Henry, G. T., & Rickman, D. K. (2007). Do peers influence children's skill development in preschool? *Economics of Education Review, 26*, 100-112. doi:10.1016/j.econedurev.2005.09.006
- Hoff, E. (2006). How social contexts support and shape language development. *Developmental Review, 26*, 22-88. doi:10.1016/j.dr.2005.11.002
- Hus, Y. (2001). Early reading for low-SES minority language children: An attempt to 'catch them before they fall'. *Folia Phoniatrica et Logopaedica, 53*, 173-182. doi:10.1159/000052672
- Jalongo, M. R., & Sobolak, M. J. (2011). Supporting young children's vocabulary growth: The challenges, the benefits, and evidence-based strategies. *Early Childhood Education Journal, 38*, 421-429. doi:10.1007/s10643-010-0433-x
- Janssen, M., Bosman, A. M. T., & Leseman, P. P. M. (2013). Phoneme awareness, vocabulary and word decoding in monolingual and bilingual Dutch children. *Journal of Research in Reading, 36*, 1-13. doi:10.1111/j.1467-9817.2011.01480.x
- Luinge, M. R., Post, W. J., Wit, H. P., & Goorhuis-Brouwer, S. M. (2006). The ordering of milestones in language development for children from one to six years of age. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research, 49*, 923-940. doi:10.1044/1092-4388(2006/067)
- National Institute of Child Health and Human Development Early Child Care Research Network (2000). The relation of child care to cognitive and language development. *Child Development, 71*, 960-980. doi:10.1111/1467-8624.00202
- Onderwijsraad (2002). *Spelenderwijs*. Den Haag: SCP
- Peisner-Feinberg, E. S., Burchinal, M. R., Clifford, R. M., Culkin, M. L., Howes, C., Kagan, & Yazejian, N. (2001). The relation of preschool child-care quality to children's cognitive and social developmental trajectories through second grade. *Child Development, 72*, 1534-1553. doi:10.1111/1467-8624.00364
- Rijksoverheid (2014). *Taalachterstand peuters*. Geraadpleegd op 27-12-14 van <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/taalachterstand/taalachterstand-peuters>
- Schaerlaekens, A. M. (2009). *De taalontwikkeling van het kind. Een oriëntatie in het Nederlandstalig onderzoek*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Schechter, C., & Bye, B. (2007). Preliminary evidence for the impact of mixed- income

- preschools on low-income children's language growth. *Early Childhood Research Quarterly*, 22, 137-146. doi:10.1016/j.ecresq.2006.11.005
- Scheele, A. F., Leseman, P. P. M., & Mayo, A. Y. (2010). The home language environment of mono- and bilingual children and their language proficiency. *Applied Psycholinguistics*, 31, 117–140. doi:10.1017/s0142716409990191
- Slot, P. L., Leseman, P. P. M., Mulder, H., & Verhagen, J. (2013). *Handleiding CLASS Toddler [Manual CLASS Toddler]*. Utrecht: Universiteit Utrecht, Onderwijsadvies en Training.
- Slot, P. L., Leseman, P. P. M., Verhagen, J., & Mulder, H. (submitted manuscript). *Associations between structural quality aspects and process quality in Dutch early childhood education and care settings*.
- Slot, P., Mulder, H., & Leseman, P. (2014). *Preschoolers' cognitive and emotional self-regulation in pretend play: Relations with executive functions, quality of play, and classroom quality*. Unpublished manuscript.
- St Clair, M. C., Pickles, A., Durkin, K., & Conti-Ramsden, G. (2011). A longitudinal study of behavioural, emotional and social difficulties in individuals with a history of specific language impairment (SLI). *Journal of Communication Disorders*, 44, 186–199. doi:10.1016/j.jcomdis.2010.09.004
- Van der Silk, F. W. P., Driessen, G. W. J. M., & De Bot, K. L. J. (2006). Ethnic and socioeconomic class composition and language proficiency: A longitudinal multilevel examination in Dutch elementary schools. *European Sociological Review*, 22, 293-308. doi:10.1093/esr/jci058
- Van der Vegt, A. L., Studulski, F., & Klopogge, J. (2007). *Voorschoolse voorzieningen en onderwijskansen*. Review van de onderzoeksliteratuur. Utrecht: Sardes.
- Van Hell, J., & Van Weerdenburg M. (2007). Taalontwikkeling en taalproblemen. In K. Verschueren & H. Koomen (Eds.), *Diagnostiek in de leerlingenbegeleiding* (pp.89-104). Apeldoorn: Garant
- Van Kampen, A. van, Klopogge, J., Rutten, S. & Schonewille, B. (2005). *Voor- en vroegschoolse zorg en educatie*. De toekomst verkend. Utrecht: Sardes.
- Wijnroks, A. (2013). *PCBOS: Nederlandse bewerking van de Individualized Classroom Assessment Scoring System*. Utrecht: Universiteit Utrecht.